

“KUR’AN MEALLERİ SEMPOZYUMU”NDAN NOTLAR

Erdoğan BAŞ*

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 24-26 Nisan tarihleri arasında İzmir’de yapılan ve üç gün süren sempozyuma, 16 İlahiyat fakültesine mensup akademisyen iştirak etmiş, 11 oturum gerçekleştirilmiş, 48 adet tebliğ sunulmuş ve 24 müzakereci değerlendirmelerde bulunmuştur.

Sempozyumda Diyanet Vakfı, Süleyman Ateş, Yaşar Nuri Öztürk ve Muhammed Esed mealleri gibi bazı mealler tebliğ konusu yapılarak değerlendirilmiş, çeviri sorunları üzerinde durulmuş, tercüme metotları hakkında bilgiler sunulmuş, ideal bir Kur’an çevirisine ulaşma imkânı tüm detaylarıyla tetkik edilmeye çalışılmıştır. Sempozyumda el alınan konular şu şekilde özetlenebilir:

-Meal yapılırken öncelikle meale bir “mukaddime” yazılarak okuyucuya bilgi verilmelidir. Tüm meallerde mukaddime bulunmaktadır. Ancak meal sahipleri mukaddime genelde aynı konulara yer verdiği için, “mealın imkânı, Kur’an’ın estetik özellikleri ve meal okuma yöntemi” gibi bazı konular eksik kalmaktadır. Bu itibarla daha pratik bilgiler içeren girişlere ihtiyaç vardır.

-“Salt Arapça” bilgisinin Kur’an’ı tercüme etmek için yeterli olmadığı; Arapça’nın yanı sıra çeviri yapılan dili de iyi bilmenin gerekli olduğu, ayrıca bir çeviri yöntemi belirlemenin şart olduğu üzerinde duruldu.

-Arap dilinin “edebî şaheseri” olan Kur’an-ı Kerim’in Türkçe olarak da “şaheser” bir çevirisine şiddetle ihtiyaç olduğu ifade edildi.

-Bir problem olarak dilimizin her geçen gün değiştiğine; eski kelimelerin, yerini yeni kelimelere terk ettiğine dikkat çekilerek, yapılacak mealde nasıl bir dilin kullanılacağına belirlenmesinin zorunlu olduğuna işaret edildi.

-Meal yapılırken metne sadık kalınması, önce ilâhî hitabın maksadının ne olduğunun anlaşılması gerektiği belirtildi.

-Gerektiği yerde parantez kullanmanın uygun olduğu, Prof. Dr. Ali Özek ve arkadaşları tarafından hazırlanıp Diyanet Vakfı tarafından da neşredilen mealde görüldüğü üzere âyetlerden sonra kısa açıklamalara yer verilmesinin lâzım geldiği, hatta H. Basri Çantay mealindeki gibi lüzumu halinde dipnotta açıklama yapılmasının önemli olduğu vurgulandı.

-Bir taraftan mütehasıs ve salâhiyetli bir “heyet” tarafından meal yapılması önerilirken diğer taraftan bunun imkânı tartışıldı. Şöyle ki; bir heyet tarafından meal

* Dr. İLAM, erdoganbas@hotmail.com

yapılması ilk bakışta mantıklı gözükmesine karşın, pratikte bunun pek kolay olmayacağı, örneğin 10 kişilik heyette âyetin manası ile ilgili tercih edilecek görüşü demokratik bir şekilde 4'e karşı 6 oy ile kabul etmenin ne kadar sağlıklı olacağı tartışma konusu yapıldı. Diğer taraftan şimdiye kadar heyet tarafından hazırlandığı belirtilen meallerin, esasında sûre sûre ya da sayfa sayfa bölüştürülerek yapıldığı, daha sonra bunların üslûplarının birleştirilmesinde ciddi sıkıntılar çekildiği söylendi.

-Kur'an-ı Kerim'i tercüme etmek için öncelikle bir "yöntem" belirlenmesi, belirlenen bu yöntemle göre tercüme yapılması önerildi. Ülkemizde bu anlamda özellikle Kur'an çevirisi için bir yöntem çalışması yapılmadığından bunun teorik ve pratik temellerinin belirlenmesi gerektiği dile getirildi.

-Kur'an'da tam anlamıyla eş anlamlı kelime bulunmadığı, bazı meallerde görüldüğü üzere *zekât*, *infâk* ve *sadakanın* eş anlamlı olarak tercüme edilmesinin doğru olmadığı ifade edildi.

-Çevirmenlerin daha önce hiçbir çeviri deneyimi olmaksızın doğrudan Kur'an'ı tercüme kalkışmalarının doğru olmadığı, tercüme deneyiminin de -en az diğer hususlar kadar- Kur'an çevirisi için önemli olduğu söylendi.

-Bir teklif olarak, *takvâ*, *cihâd*, *ribâ*, *talâk*, *nikâh*, *karz-ı hasen*, *kelâle*, *kazf* gibi Kur'an'da bulunan en önemli kavramları -bunların sayısının 500 kadar olduğu söylendi- araştırıp manalarını tespit ettikten sonra meale başlanılması ve tespit edilen bunlara meal boyunca sadık kalınması gerektiği belirtildi.

-Tercüme ederken teknik bazı hususlara dikkat etmenin gerekliliği üzerinde durularak, çeviride *i'rab*, *hasr*, *hazf*, *takdim-te'hir*, *istidrad* ve *zamirlerin mercii* gibi hususlara riayet etmenin önemli olduğuna ve bunların çeviride yansıtılmasının lüzumuna dikkat çekildi. Yine bunlarla ilgili farklı görüşlerin -şayet mümkünse- kısa açıklamalar halinde belirtilmesi gerektiğine işaret edildi.

-Kur'an'ın kendine has anlatım üslûbu olduğundan, her ifadeyi mota-mot tercüme imkânı bulunmadığı, örneğin sıkça kullanılan "vav"ların her defasında tercüme edilmesi gibi, zaten Türkçe açısından da sık olmadığı vurgulandı.

-Meallendirme esnasında Kur'an'ın tefsiri mahiyetinde olan sünnete/hadise de ayrıca müracaat edilmesi, müşkül ifadelerin bu yolla çözüme kavuşturulması ve yerli geldikçe sahabe kavillerine de müracaat edilmesi gerektiği söylendi.

-Müteşâbih lâfızların nasıl çevrilmesi gerektiğine karar verilmesi, tercih edilen mananın diğer versiyonları ayrıca belirtilmesi, âyetler arası münasebete mümkün olduğunca temas edilmesi, konular arasındaki bağlantıların açıklanması gerektiği belirtildi.

-Meal sahiplerinin kendi meallerini en sahih meal sayıp diğerlerini tamamen yanlış çeviri olarak lanse etmemeleri de ifade edildi.

-Diyaret İşleri Başkanlığı'nın "Mushafları İnceleme Kurulu"na benzer şekilde "Mealleri İnceleme Kurulu" oluşturmasının da faydalı olacağı teklif edildi.

Değerlendirme oturumunda Prof. Dr. Hüseyin Atay'ın üç önemli uyarısını zikretmemek mümkün değil. Birinci olarak Atay, 1954 yılında Bağdat İlahiyat Fakültesi'ni birincilikle bitirip Türkiye'ye döndüğünde "*Türkler Kur'an'ı anlamadıkça Müslüman olamazlar.*" dediğini hatırlatıp bu uyarının hâlâ geçerli olduğunu, ancak bu uğurda ülkemizde oldukça mesafe alındığını, yapılan bu sempozyumun da bunun açık bir göstergesi olduğunu bildirdi. İkinci olarak Atay, Aristo'dan itibaren Grek felsefesinin Arapça'ya tercüme edilmesiyle koskoca bir İslâm medeniyetinin doğduğunu, bu bakımdan çevirinin küçümsenmemesi gerektiğini, aynı gelişmenin Kur'an çevirileri ile kesinlikle mümkün olabileceğini belirtti. Üçüncü olarak ise, Muhammed Abduh'un "*Allah bize Razi'nin tefsirini anlayıp anlamadığımızı değil, Kur'an'ı anlayıp anlamadığımızı soracak.*" sözlerini anımsatarak doğrudan Kur'an'ı anlamaya çalışmak gerektiğini hatırlattı.